

**ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И ПРИРОДА:** Зборник радова са  
Девете међународне конференције Факултета за стране језике  
одржане 25. и 26. септембра 2020. године

**LANGUAGE, LITERATURE AND NATURE:** Proceedings from  
the Ninth International Conference at the Faculty of Foreign  
Languages. 25–26 September 2020

Београд, 2021. / Belgrade, 2021

**ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И ПРИРОДА:** Зборник радова са Девете међународне конференције Факултета за стране језике одржане 25. и 26. септембра 2020. године

**LANGUAGE, LITERATURE AND NATURE:** Proceedings from the Ninth International Conference at the Faculty of Foreign Languages, 25–26 September 2020

**Уредници / Editors**

проф. др Валентина Будинчић  
Assoc. Prof. Valentina Budinčić

проф. др Маја Ћук  
Prof. Maja Ćuk

доц. др Андријана Ђордан  
Assist. Prof. Andrijana Đordan

**Издавач / Publisher**

Алфа БК Универзитет / Alfa BK University

**За издавача / For the publisher**

проф. др Маријана Јоксимовић, ректорка Алфа БК Универзитета  
Prof. Marijana Joksimović, Rector of Alfa BK University

**Место и година / Place and year**

Београд, 2021. / Belgrade, 2021

**Прелом / Typesetting**

мр Владимир Шашо

**Штампа / Print**

3D+, Beograd

**Тираж / Print run**

70

ISBN 978-86-6461-047-6

### Рецензенти

**проф. др Светлана Томић**

Факултет за стране језике Алфа БК универзитета, Београд

**проф. др Мелина Николић**

Факултет за стране језике Алфа БК универзитета, Београд

**проф. др Тијана Парезановић**

Факултет за стране језике Алфа БК универзитета, Београд

**проф. др Тања Цветковић**

Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш

**проф. др Аница Глођовић**

Природно-математички факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац

**проф. др Татјана Нововић**

Филозофски факултет, Универзитет Црне Горе

**проф. др Милан Живковић**

Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић, Универзитет Унион,  
Нови Сад

**доц. др Артеа Панајотовић**

Факултет за стране језике Алфа БК универзитета, Београд

**доц. др Сања Маричић Месаровић**

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

**доц. др Тамара Јеврић**

Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица

**др Наташа Јововић**

Филозофски факултет у Никшићу, Универзитет Црне Горе

**др Ивана Георгијев**

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад

**др Јована Маројевић**

Филозофски факултет, Универзитет Црне Горе

**ме Бранка Ковачевић**

Факултет за стране језике Алфа БК универзитета, Београд

### **Reviewers**

**Assoc. Prof. Svetlana Tomić**

Faculty of Foreign Languages, Alfa BK University, Belgrade

**Assoc. Prof. Melina Nikolić**

Faculty of Foreign Languages, Alfa BK University, Belgrade

**Assoc. Prof. Tijana Parezanović**

Faculty of Foreign Languages, Alfa BK University, Belgrade

**Assoc. Prof. Tanja Cvetković**

Faculty of Philosophy, University of Niš, Niš

**Assoc. Prof. Anica Glodović**

Faculty of Science, University of Kragujevac, Kragujevac

**Assoc. Prof. Tatjana Novović**

Faculty of Philosophy, University of Montenegro

**Assoc. Prof. Milan Živković**

Faculty of Law and Business Studies Dr Lazar Vrkatić, Union University, Novi Sad

**Assist. Prof. Artea Panajotović**

Faculty of Foreign Languages, Alfa BK University, Belgrade

**Assist. Prof. Sanja Maričić Mesarović**

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Novi Sad

**Assist. Prof. Tamara Jevrić**

Faculty of Philosophy, University of Priština, Kosovska Mitrovica

**Dr. Nataša Jovović**

Faculty of Philology, University of Montenegro, Nikšić

**Dr. Ivana Georgijev**

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Novi Sad

**Dr. Jovana Marojević**

Faculty of Philosophy, University of Montenegro

**MA Branka Kovačević**

Faculty of Foreign Languages, Alfa BK University, Belgrade

## Садржај / Contents

|                             |   |
|-----------------------------|---|
| УВОДНА РЕЧ / FOREWORD ..... | 8 |
|-----------------------------|---|

### ПЛЕНАРНА ИЗЛАГАЊА / KEYNOTE LECTURES

|                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Radojka Vukčević</b><br>The game of landscapes in american literature ..... | 12 |
|--------------------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Jane Ekstam</b><br>Sustainability in nature and text. The case of Erik Hågård's <i>Lilo</i> ..... | 32 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                                                                                    |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Svenka Savić i Marjana Stevanović</b><br>Standardizacija rodno osetljivog srpskog jezika: prilog feminističkoj lingvistici..... | 42 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

### САОПШТЕЊА СА КОНФЕРЕНЦИЈЕ / CONFERENCE PRESENTATIONS

|                                                                                                                                             |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Јелена Р. Јовановић Симић и Ивана Р. Јовановић</b><br>О неким семантичким механизмима ознаковљења природе у паремиолошком дискурсу ..... | 64 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                       |    |
|-----------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Марија П. Паунова</b><br>Језични пејзажи у урбаним срединама ..... | 80 |
|-----------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                                   |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Duško N. Prelević</b><br>Modern dystopia and Mill's conception of nature ..... | 94 |
|-----------------------------------------------------------------------------------|----|

|                                                                                              |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Igor T. Grbić</b><br>Forster's <i>A Passage to India</i> : the echo beyond the echo ..... | 104 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Катарина Држајић Лакетић</b><br>Природа као центар самоспознаје у Фаулсовом <i>Чаробњаку</i> ..... | 114 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                      |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Ivana N. Biga</b><br>Nature as a character in Thomas Hardy's universe on the example of<br><i>Tess of the d'Urbervilles</i> ..... | 128 |
| <b>Tin Lemac</b><br>Priroda kao semantički supstrat u retoričkom tumačenju prvobitne<br>Poezije.....                                 | 140 |
| <b>Сања П. Перлић</b><br>Функције и значења биља у поезији Борислава Радовића.....                                                   | 156 |
| <b>Милица В. Теслић</b><br>Природа као место апсолутне слободе и маште .....                                                         | 170 |
| <b>Софија П. Савић</b><br>Природа у антиутопијској драми <i>После милијон година</i> Драгутина<br>Илића.....                         | 184 |
| <b>Valentina Budinčić</b><br>Priroda u nastavi engleskog jezika.....                                                                 | 200 |
| <b>Драгана Илић и Катарина Лазић</b><br>Природа као тематски оквир у развоју енглеског језика<br>струке на Шумарском факултету ..... | 214 |
| <b>Наташа Стојановић и Нала Тодоров</b><br>Природа у књижевним делима за децу као подстицај за<br>љено очување .....                 | 230 |
| <b>БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА / NOTES ON CONTRIBUTORS.....</b>                                                                               | 244 |

**Марија П. Паунова**  
 Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопље  
 Филолошки факултет Блаже Конески  
[marija.paunova@flf.ukim.edu.mk](mailto:marija.paunova@flf.ukim.edu.mk)

## ЈЕЗИЧНИ ПЕЈЗАЖИ У УРБАНИМ СРЕДИНАМА

**Сажетак:** У савременим тенденцијама културе текстуални графити, као део градске зоне, храбро и авангардно на јавним површинама обележавају актуелна дешавања и преокупације. Они су део и македонске, пре свега, урбане културе. У новије време и еколошка свест човека се буди, тако да се паралелно с овим процесом појављују нови графити с еколошком компонентом. У овом раду акценат је стављен на језичке пејзаже строго урбане средине, тачније на језик (еко)графита као јавних текстова у центру Скопља.

У фокусу су еколошки графити, тј. графити с еколошким карактером, ако се има у виду систематизација графита на основу садржинске компоненте. Такође, с аспекта *зеле*не граматике посматра се и језички израз уопште у графитима ширег централног градског подручја, имајући у виду еколошку језичку свест у (не)правилној/(не)стандардној употреби македонског језика с аспекта (Хаугенове) екологије језика.

Циљ овог чланка је да посматра (најфреквентнија али и могућа) лингвистичка средства која се користе да би се уредио, али и надолунио, писани текст графита, као један вредан еколингвистички дискурс.

**Кључне речи:** (еко)графити, Скопље, македонски језик, лингвистичка средства

### Графити као текст

Савремене урбане средине много често красе *језични пејзажи*, графити, као глобални и актуелни, младалачки начин јавне писане комуникације, преко које се неформално и неофицијелно, спонтано, на алтернативан начин изражавају мисли, идеје, осећања и тренутне преокупације. У ово време, време Четврте индустријске револуције, експанзије мас-медија и дигиталности у свакој сфери и у свакој форми живота; у епоси *писаног говора*, у епоси *Homo scribens-a* (пишућег

човека). Скопље, али и други градови и метрополе, преплављени су морем текстова, који су резултат спонтаног писаног говора младог човека.<sup>1</sup>

Графити као део и македонске, пре свега урбане, културе појављују се врло интензивно последњих година и деценија, иако се, као феномен, одликују *свевременошћу* и *свељудскошћу* (Ćuto, 2013: 380). Они *ничу*, уопште, из естетских потреба младог човека и из немогућности њихове реализације због наложених правила *одраслог* човека (Ćuto, 2013: 386). Графити су *игра* без правила и без ограничења, у којој млади реализују свој креативни потенцијал и презентују своје дубоке и скривене жеље. Они су бекство од конвенција, закона, норми реалног света, у свет фантазије, где одсуствује друштвена хијерархија и где царује потпуна слобода (Ćuto, 2016: 150). Ови текстови су, уопште гледано, један од алтернативних и актуелних начина масовног, јавног комуницирања младих.

Графити, иако су наизглед кратки, фрагментирани текстови који се производе спонтано од стране носioca једног језика, без пертходне припреме и без професионалне обраде, без филтера између аутора и реципијента (Ćuto, 2016: 128); као резултат тренутног расположења и стања ума и душе; обнављају на свој оригиналан начин, одавно успостављену, разоткривану, уједно и комплексну везу језика и природе (и шире, окружујуће околине, средине, па и света). Ова интеракција је особено истакнута и узета у обзир у преокупацијама Хумболта; преко представника америчке антрополошке лингвистике Боаса, Сапира и Ворфа; преко Хаугенове традиције о екологији језика; потом у научном интересовању Халидеја, Фиља, Стиба и многих других. Зато се данас, као никада до сад, истиче потреба од актуелних еколингвистичких приступа у поручавању језика различитих текстова и у освешћивању (не)еколошких садржаја и порука у различитим наративима. Циљ је да се види како је језик укључен у обликовање околине и како утиче на њу преко употребе одређених начина говора, писања, презентовања, и ултимативно, у конструисању реалности (Alexander & Sibbe, 2014: 104-105). Желећи или не, намерно или не, лингвисти често допиру/допирали су до многих еколингвистичких питања и то преко истраживања тема повезаних са језицима у контакту, мешањем језика, језичним планирањем, језичним развојем.

<sup>1</sup> У другој половини 20. века лингвисти активно посвећују пажњу некодификованој усменој и писменој речи, тј. и живој комуникацији као предмету научног истраживања. Специјалну предмет истраживања руске лингвистике је природни писан говор (руска скраћеница ЕПР- естественной письменной речи). Графити су један од жанрова спонтаног и природног писаног говора, термин дефинисан 1999. године (Лебедева и др., 2011).

двојезичношћу, језичном угроженошћу, очувањем језичког диверзитета итд.

У овом раду се и преко наслова (*Језички пејзажи у урбаним срединама*) директно упућује на релацију између језика и природе, односно на *игру* између цивилизације и пејзажа. Акценат је стављен на графите као језичне пејзаже, метафорички употребљен израз – графити као предмет лингвистике, а пејзаж је првенствено термин који припада и односи се или се повезује са природом и с природним наукама, с неким природним пределом, крајем, а секундарно се доводи у релацију са свим другим – језиком, културом и сл. Конкретније, рад се задржава на садржини графита израженој преко употребљеног језика у њима. Разматрају се еколошки графити, с еколошким карактером и графити с другом садржинском компонентом (пре свега љубавни графити с изузетком идеолошких и комерцијалних, због изражене језичке агресивности ових исказа и потребе од дубљег мултидисциплинарног истраживања).<sup>2</sup> Потом, с аспекта *зелене граматике* / *зеленог дискурса* фокусирамо се и на језичко-стилски израз уопште у графитима као посебан наративни вид имајући у виду употребу македонског језика у овом урбаном младалачком дискурсу.

### Графити као лингвистички/еколингвистички материјал

Са савременог лингвистичког аспекта, у оквирима теорије природног писања, формулисане од стране Барнаулско-Кемеровске лингвистичке школе (Лебедова и др., 2011) пажња је посвећена и на некодификовану усмену и писану реч, односно и на *живу* комуникацију као предмет научног истраживања. Посебан интерес истраживања лингвистике постају и форме природног писаног говора, међу којима су и графити.

Графити су један жанр спонтаних, јавних текстова, преко којих се вербализује, тј. преко којих се користи језик за материјализовање разговорне, спонтане, природне речи. Они се показују као значајан лингвистички корпус већ трећу деценију и баш зато смо и ми кренули од претпоставке да су графити релевантан и вредан еколингвистички дискурс и корпус, посебно ако се узме у обзир да се еко-критичке анализе спроводе на широком рангу дискурса, од неокласичне економије до хаику поезије.

<sup>2</sup> У сагласности са класификацијом по садржинској компоненти графити се разликују као идеолошки, спортски, персонални (љубавни), морално-филозофски, рекламни, декоративни, еколошки, симболични, чак и као нонсенс (Ћито, 2018: 32 - 35), иако је свако груписање отворено и флексибилно.

Наиме, подстицај и мотивација за посматрање графита с еколошке перспективе долази преко једног од најзначајнијих имена савремене еколингвистичке *сцене* Арана Стиба, који инспирише да се с еколошког аспекта узме у обзир језик употребљен у што је више могуће различитих видова текстова, тј. подобност скоро сваког текста и приче (тзв. 'the stories we live by') за еко-критичку анализу и значај било ког текста за будућност екосистема (Stibbe, 2015).

Одатле, у текстовима, па и у графитима, постоји могућност да се приступи језику с еколошког аспекта, тј. постоји могућност за интерпретацију како језик учествује и утиче у формирању, у одржавању и у уништавању веза између људи и других живих форми околине (Alexander & Stibbe, 2014). Из ових разлога овај рад посматра удео језика као (не)подржаваоца екосистема, екозофије диверзитета и сл.

Ове научне преокупације и оријентације произлазе из једне од главних поенти еколошке лингвистике - да се траже било какви текстови / дискурси, које могу бити значајне и корисне за будућност екосистема (односно кључних дискурса), при чему се пажљивом вредносном анализом њихових садржаја могу открити скривене екопоруке и претпоставке. Потребно је да еколингвистика форсира и промовише текстове који имају потенцијал да охрабрују, да активно подржавају и да изражавају поштовање, бригу и заштиту за природно окружење, за различитост свакаког типа, за одржавање и подржавање живота. У овом случају можда можемо говорити о тзв. корисним, конструктивним екозофским дискурсима. Паралелно с њима потребно је да се разоткривају они што су потенцијално штетни, са штетном екоидеологијом и да следи негативна евалуација дискурса у којима се открива еколошки деструктивно одношење, уништавање еколошких система и да се истакну њихови рефлекси и репрезентације у језику, тј. којим се језичким средствима *оперише* у њима. Првима се даје зелено, а другима црвено светло од (стране) еколингвистичке позиције (Stibbe, 2014: 122, 123). На овај начин се развија свест, тј. еколингвистичка свест о дискурсу/тексту (Fairclough, 1992; Stibbe, 2014: 123).

Преко развијене лингвистичке свести (о садржају и о језику) у текстовима би се одвојили кластери употребљених граматичких, лексичких и семантичких избора и структура у одређеним дискурсима и потом би се дали генерални коментари о језику. За могуће суспектне форме и јединице промовисале би се групе језичких карактеристика као алтернативне форме, тј. предлози за различиту, адекватнију језичку архитектуру, који подржавају и штите живот и екосистеме, уопште, или

би се у оквирима позитивне дискурсивне анализе<sup>3</sup> понудио нов екоподржалачки начин употребе језика.

### Анализа скопских графита с еколингвистичке позиције

У продужетку је направљена пажљива и подробна анализа скопских графита у еколошком оквиру. Пре свега се анализирају екографи као експлицитан еколошки дискурс, а потом се прави еколошка анализа углавном љубавних графита као издвојен дискурс. У научном разматрању графита, као једног достојног еколингвистичког наратива, крећемо од позиције Фила (Fill, 1993: 4), од еко-критичке анализе дискурса, која не прави критику језика, нити еколошку језичку цензуру текста, језика: него усмерава, вреднује садржај језика: открива скривене поруке преко употребе језичких карактеристика и потом их класификује као кластере језичких црта које су (не)подржавајуће за екосистеме. Такође, откривају се могуће деформације у језичкој употреби (шта од граматике не одговара холистичким и екозофским постулатима), без патронизовања или у функцији чувара језика.

### Анализа еколошког дискурса (екографи)

Паралелно се с буђењем еколошке свести човечанства појављују нови графити с еколошком компонентом, који су обележје и одлика овог глобалног и локалног екобуђења. Екографи су, као експлицитан екодискурс, текст подобан за анализу. Они су дискурс директно повезан са средином и из средине. Они су крик појединца, колектива против еконеправде, пре свега, нечистијег ваздуха у градској средини. Ово јавно проговарање и остављање порука о проблемима свима и за све, о најнепосредијој околини, преко анонимног адресанта, оставља видљиву и трајну, општедоступну поруку и белег. Разгледајући језик, у еколошким темама открива се неутралан дискурс у сагласности са претходно споменутих вредновањима текстова, са црвеним и зеленим светлом, по Стибу (Stibbe, 2014), али са стилском и поетском вредности (римом): *Загађено е Скопје и тешко дишам, ама излеглов надвор сакам да тишам!* (*Загађено је Скопје и тешко дишем, али изађох напоље желим да тишем!*). иако је у делу наратива других графита заступљен императивни тон, којим се интензивира дејство, будући да уопште и

<sup>3</sup> Термин позитивна дискурсна анализа је преко Мартина (Martin, 2006) прихватио и уградио у своја истраживања и Стиб (Stibbe, 2017).

саме узвичне реченице и узвичник<sup>4</sup> дају емоционалну обојеност исказа (Минова-Ћуркова, 2003: 169): *Ако не морате – не дишете! (Ако не морате – не дишете!)*. Поред иронично-сатиричног тона у претходном тексту, језик је чист, стандардан, иако се обично очекује одступање и од стране оних што добро владају стандардом, зато што императивна форма за друго лице множине *дишете (дишите)* формално, нестандардно се меша и изједначава са формом за друго лице множине презента *дишите (дишете)* због неуважавања промене вокала у основи -и у -е код глагола са кореном на консонант.

### Еколошка анализа (графитита као) дискурса

Аутори љубавних графита као прича о љубави, радости и бризи, показују висок ниво писмености, књижевности, литератности и придржавања стандардног језика и његових норми. Одступања нису значајна (правописни или широко распрострањени жаргон, социолект и сл. који не говори о мањем или нижем нивоу писмености и културе); или су у функцији игривости, разбијања језичке монотоније, или су с хиперкоректном функцијом (присуство и придржавање стандарда у ситуацијама у којима уобичајено и високообразовани у свом интелектуалном изражавању праве пропусте). У продужетку, из еколингвистичке перспективе, у три правца разгледамо графите као текст.

### Језичка одступања

Посматра се да ли има и колико има екодевијантне употребе македонског стандардног језика, да ли и колико има форми вулгаризације, *просторечја* језичког израза,<sup>5</sup> односно, условно речено, *загађености* језика.

Прилог за количину *се (све)* правописно се редовно употребљава погрешно без дијакритичког знака: *секој ден се поубаво е...* (*сваки дан све је летне...*); *...гајле ми е за се...* (*бани ме брига за*

4 Такорећи, сви графити завршавају се једним или трима узвичницима, јер употреба узвичника и код узвичних реченица често изражава одушевљење, узбуђење, снажну жељу, емоцију и сл., и говори о емоционалном карактеру исказа.

5 Под вулгаризацијом подразумевамо демократизацију у употреби језика графита, јер нестандардни језик пробија у неизраженој количини, експанзивно, односно тамо где му је место. Просторечје као термин увео је руски лингвиста Ушаков, а спомиње се код Лебелове (2011, 60-61), при чему се подразумева јавно одступање од постијећих норми стандардног језика, тј. језик необразованог или полуобразованог градског становништва које не влада књижевним нормама и циљано употребљава овакву реч пред одређеним аудиторијумом.

све...); ...се додека...(све док...)<sup>6</sup>. Нотирана су одступања и у ортографији сонаната: ...со цело срце во секоја невоља (целим срцем у свакој невољи); осмиот Њутнов закон вика... (осми Њутнов закон гласи...).

У понављању предлога, као морфосинтаксичке особености, може се пратити недоследност: ни во килограми ни тони (ни у килограмима ни тонама); со секој поглед и допир (сваким погледом и додиром); али и правилна употреба: и во добро и во зло... (и у добру и у злу...). У македонском језику, због његовог аналитичког карактера, предлози треба да су у првом плану и, ако се они не понављају, не сигнализује се синтаксичка функција именнице или именичке синтагме. У савременом језичком изразу примећује се испуштање, тј. непонављање раздвојених службених речи<sup>8</sup>, с акцентом на предлозима, који су пре свега носиоци категорије зависности (Цветковски, 1998: 121), што се потврдило и у неким од текстова графита.

Преко употребе експресивно-вулгарне лексики уместо потцењивања и презира, изражава се висок степен емоције, експресије, и то не у функцији псовке: *може звучи глупо и дебилно, ама само тебе кога те гледам очите ми светат силно!* (*можеда звучи глупо и дебилно, али само када тебе гледам очи ми сијају снажно!*); *те сакам, те сакам многу, те сакам премногу, те сакам најмногу, те сакам бе тичка ти матер* (*волим те, волим те многу, волим те превисше, волим те највисше, волим те бре тичка ти материна*); *ти си ми љубов среќа и све тичка ти матер!!!* (*ти си ми љубав среќа и све тичка ти материна!!!*).

Лексичка подршка у овом правцу је забележена преко употребе турцизама и сленгизама, разговорних и супстандардних форми; енглеских позајмљеница, које обогаћују лексичку палету: *мрднат сум по тебе, те сакам што да правам!* (*туд сам за тобом, волим те шта да радим!*); *те сакам баш највеќе на свет* (*волим те баш највисше на свету!*); *будата, само гушни ме и гајте ми е за све* (*будало, само ме загрли и баш ме брига за све*); *пабе кречите уште ја сакам* (*пабе кречите још је волим*); *силно е нашево како бакља гори...* (*снажно је ово наше као бакља гори...*); *за тебе на сите да им зборам...* (*о теби свима да причам...*); *сабајте било здраво да се тие лимонада...* (*јутрос је било здраво тити лимонаду...*); *...ти од инат ме сакаш уште повеќе!*

<sup>6</sup> Примере текстуалних графита у целом тексту дајемо написано искошено (курзив), без навода истих у наводницима. Сви примери преведени су и на српски језик и стављени у заграду. Тамо где је форма иста и у македонском и у српском, није дат превод.

<sup>7</sup> У македонском стандардном језику ортогрфски коректно је неволја и Њутнов.

<sup>8</sup> На основу синтаксичке класификације речи се у македонском језику деле на пунозначне и службене (предлози, везници, узвици, речце).

*(ти ме из ината волим још више!); ко што можам јас да те качам до небо не може ни поинтот (као што могу ја да те попнем на небо не може ни поинт).*<sup>9</sup>

### Језичка подршка

У графитима се као наративи откривају лингвостилистичке структуре, које су пре свега поткрепа еколошким позицијама у језику и могу се сматрати као екојезички подржаваоци у позитивном и корисном дискурсу.

Посматрајући ековредност садржине у графитима, примећује се подршка еколингвистичког састава македонског стандарда с особеном поткрепом у стилско-експресивним карактеристикама, преко употребе експресивне лексице, па и целих експресивних контекста, или преко употребе деривацијских суфикса с високом експресијом, највише у текстовима љубавних графита, који су мотивирајући и охрабрујући за читање, гледање, слушање; зато што су подршка за живот, за системе, зато што су уопште животоодржавајући и животоподржавајући.

Експресивност и сликовитост у игри језиком се бележи у: *ми се (л)ежии (лежии) јежии ми се); душо ме 'разболе' со љубов ама убаво ми е не се лечам (душо 'разболе' ме љубављу али лепо ми је не лечим се); многу сакам што се сакаме (многу волим што се волимо); душо стави си лабело испука ми е устата (душо стави лабело испукала су ми уста); душо во тебе се гледам срекен (душо у теби се видим срећан).* Употреба ређих речи или речи са секундарним (преосмишљеним) значењем, као и речи с високим емоционалним (позитивним) потенцијалом: *ке те скршам од сикање (сломићу те од вољења); сакам да ти ги крцнам коските... (желем да ти крцнам коске...); волебна, прекрасно е кога се смееш (чаробна, прекрасно је кад се смејеш); волебна прекрасно е да се биде заљубен во тебе (чаробна, прекрасно је бити заљубен у тебе); душо стави си лабело... (душо стави лабело...); душо во тебе се гледам срекен! (душо у теби се видим срећан!); душо многу сакам што се сакаме! (душо многу волим што се волимо!);* у духу су јавних, писаних публичних мас-текстова као подршка екотеми у контексту откривања позитивног наратива преко употребљеног језика (у графитима).

У прилог инспиративним језичким вредностима македонског језика иду и емоционално обојени суфикси и (деминутивни)

<sup>9</sup> Овим супстандардним формама не наводимо стандардне форме, тј. не правимо језичку корелацију, зато што су у функцији стила и зато што доносе минимално одступање с еколингвистичког становишта.

експресивни глаголи изведени углавном од ономагопејске основе са значењем *извршавања радње у малој мери*, као и могућности за пропратним значењем *једнократности*.<sup>10</sup> *крцне* (*крцнути*), *бацне* (*љубнути*), *бапне* (*бубнути*) и именице (деминутивне) преко суфикса за изражавање осећајног односа: *увце*, *бацка* (*пољупчић*), *фацка* (*фацица*); *дај ми денес бацка на фацка!* (*дај ми данас пољупчић на фацицу!*); *ми се бацуваши ама многу!* (*љупкаши ми се али много!*); *бацни ме во увце цел ден да ми своти* (*љубни ме у увце цео дан да ми звони*); *срцево ми пука...* (*срце ми пуца...*); *по тебе гладувам...* (*за тобом гладујем...*); *многу сакам што се сакаме* (*много волим што се волимо*); *те сакам секоја стотинка секој милимикрон секој милиметар* (*волим те сваку стотинку сваки милимикрон сваки милиметар*)...

Експресивне конструкције преко понављања исказа, иако указују на трајање радњи или на њихов интензитет, количину, у целости су поруке са екоподржавајућом функцијом: *те сакам, те сакам многу, те сакам премногу, те сакам најмногу...* (*волим те, волим те много, волим те превише, волим те највише...*); *засекогаш твој, засекогаш моја, било каде, било кога* (*заувек твој, заувек моја, било где, било када*); *те сакам како клуб со цело срце во секоја невоља секогаш тука со цело срце, да дишеме како еден и во добро и во зло со цело срце, и секој момент заедно по целиот трелив пат пак со цело срце!!!* (*волим те као клуб целим срцем у свакој невољи увек ту са целим срцем, да дишемо као једно и у добру и у злу целим срцем, и сваки моменат заједно по целом трновитом путу опет с целим срцем!!!*).

Овде су и суперлативи, чак и од прилога, који придају обојеност исказу: *те сакам премногу, те сакам најмногу...* (*волим те превише, волим те највише...*); *јас ќе ти бидам најдобра за ти да бидеш најсреќен!* (*ја ћу ти бити најбоља да би ти био најсрећнији*); *Те сакам баш највеќе на свет!* (*Волим те баш највише на свету!*).

### Језичко-стилска литерарност

Графити илуструју и јединице тзв. високог језичког стила, односно у њима се открива књижевност форми с потенцијалом високе језичко-стилске компетенције, чак и појаве хиперкоректности.<sup>11</sup> Тако се у чланку разматра присуство конетрукција, структура, које се у

<sup>10</sup> Конески (2003: 135-37).

<sup>11</sup> Реч је о натправилности преко погрешне аналогije с правилном или престижном нормом или због језичке неуверености језичке јединке и при том се прави погрешна (ауто)корекција.

свакодневном супстандарду не би очекивале и не би требало да буду присутне као одлика једног писаног спонтаног и природног говора (графита), тј. у живој комуникацији. У продужетку истичемо форме, речи, изразе који припадају писаној језичкој норми, напрема говорној (Минова-Ћуркова, 2003: 135), а графити су баш разговорна реч, иако доносе и језик од крајње једноставног и разговорног до језика у крајње култивисаном виду.

Преко фреквентне и правилне употребе одређеног члана -ов сигнализује се блиска анафора; нешто што је као признак карактеристично за језик и за садржину графита, као текстова креираних из личне позиције, али ипак савремених и свељудских: *градов нека збори... (овај град нека говори...); од душава си дел... (ове душе си део); во моментов сакам... (у овом моменту желим...); срцево ми пуца... (ово срце ми пуца...); како и конструкције с етичким, осећајним дативом: ми се (л)ежши (лежши/јежши ми се); ми се бацуваши (љубиши ми се); си ми секси... (секси си ми); ми се осећаши (осећаши ми се). Ови примери су одличан доказ за експресивност у морфологији, а у прилог томе наводимо примере који се истичу по експресивности и стилској обележености синтаксе, као непосредни изражаваачи емоција или за означавање интензивног вршења радње; и то узвичне, жељне и заповедне реченице: ...да дишете како еден...!!! (... да дишете као један...!!!); сакам да се гуњете и така да се заборавиме на подолго време...!!! (желим да се загримо и тако да се заборавимо на дужи време...!!!); дај ми денес бајка на фајка! (дај ми данас пољупчић на фајку!); душо пак сум тијан, те истив со очи! (душо опет сам тијан, истио сам те очима!); Ако не морате – не дишете! (Ако не морате – не дишите!).*

Илустративни су у овом правцу ређи, уједно и књижевне речи, чак и поетизми, који неретко носе свечану, пригодну или, чак и, традиционалну ноту и припадају тзв. високом стилу (Минова-Ћуркова, 2003: 134-135, 221): *много сум ти настрвен (много сам ти жељан); ...сме цвет кој пути нема да овене (цвет смо који цвети неће увенути); се опив по тебе (отио сам се тобом); душо дојди имам недостиг од тебе! (душо дођи имам недостајање од тебе!) ...твојот небесен војед (...твој небески војед).*

Интертекстуалност преко фразеолошких израза је представљена и у текстовима графита: *ти ми диван во грб ветар... (дајеш ми у леђа ветар...); те истив со очи (истио сам те очима); ...гајле ми е за се (...баш ме је брига за све); ќе те чувам како капка во рака (чуваћу те као кап у руци); ...кога ќе те фатат будалите (... када те ухвате будале); ...и во добро и во зло (...и у добро и у зло); да ти ги кринам коските... (да ти кринем кости...).*

been discovered that the very term had been mentioned much earlier, in 1748 (actually, it was written incorrectly as “dustopia” in 1747; but the meaning was the same; see Budakov 2010 for more details). Here, “dystopia” meant “an unhappy country” referring to a particular place rather than to unpleasant consequences of prevailing tendencies in a given time interval.

Now, Mill's usage of the term “dystopia” does refer to projects that are “too bad to be practicable”, yet it also does not seem to be the same with how we use this word today when we speak about the main ideas expressed in a specific literary genre<sup>1</sup> (Claeys, 2017: 273). Thus, for example, Mike Ashley (2016) says:

[W]hen it was coined by John Stuart Mill in a speech in the House of Commons in 1868 it was not quite in the sense we use it now. Mill was reflecting on the impossibility of establishing a utopia because the basis of its economy and social development was subject to natural laws that cannot be influenced by human will, meaning that all utopias have a built-in inevitability of failure. He thus dismissed all utopian thinkers as dystopian, because their ideas were too flawed to be practical (Ashley, 2016).

If Ashley's interpretation is correct, then Mill's usage of the term “dystopia” is more akin to the word “anti-utopia” we typically use now<sup>2</sup> to refer to a critique of a utopian project. This is, however, quite compatible with some other interpretations of Mill's philosophy, according to which he was a utopian thinker influenced by Plato's *Republic* from the early childhood (see Montgomery, 2011 for more details), given that anti-utopia can well be directed only against a particular utopian vision, leaving other utopian visions intact (see, for example, Claeys, 2017: 274).

Although it is not quite easy to distinguish dystopia from anti-utopia and even from utopia itself,<sup>3</sup> some preliminary distinctions in that direction can be drawn. Utopia can be understood as a critique of the present state of

<sup>1</sup> Dystopia is sometimes counted as a *subgenre* of science fiction (I would like to thank an anonymous referee for drawing my attention to this issue). This, however, does not seem plausible. Although dystopian science fiction exists, many dystopian novels, as Claeys and many others have pointed out, are not *science-centred*, that is, in those novels science and technology “merely decorate the narrative rather than provide its foundation” (Claeys 2017: 290). Moreover, many dystopian novels did not depict technically (or scientifically) impossible scenarios at the time in which they were written (see Claeys 2017: 284–290 for more details).

<sup>2</sup> Sometimes words “dystopia” and “anti-utopia” are used interchangeably (see, for example, Claeys, 2017: fn. 20).

<sup>3</sup> It is not quite easy to distinguish dystopia even from utopia, given that one's utopia might be another's dystopia, and *vice versa* (see Claeys, 2017: ch. 5 for more details).

У прилог високом стилу и неговању језика који је над тзв. *просторечјем* иде доказ доминирања сликовитих стилских средстава и изразитог римовања у графитима: *срцево ми пуца сака да си до мене тука!* (*срце ми пуца жели да си до мене ту!*); *сите ме сакаат јако, ама само ти знаеш како!* (*сви ме воле јако, али само ти знаш како!*); *...по тебе гладувам, ...многу ти се радувам!* (*...за тобом гладујем, ...много ти се радујем!*); *Ќе се борам за нас се додека имам вид, колку многу те сакам ќе видиш на секој вид!!!* (*Борићу се за нас докле год имам вид, колико многу те волим видећеш на сваком виду!!!*); *Во грудице се слуша, те сакам ти си ми душа!* (*У грудима се чује, волим те ти си ми душа!*); затим у компаративним и у контрастивним изразима: *...да ти ги крцнам коските како што крцка мразов...* (*...да ти крцнем коске као што крцка мраз...*); *Хемија учев од книга со тебе ја имам во пракса!* (*Хемију сам учио из књиге с тобом је имам у пракси!*); *Ќе поминам за кратко, да те љубам долго!* (*Свратићу накратко да те љубим дуго*); *Не сакам никаде да одам, само сакам со тебе љубов да водам!* (*Не желим никуда да одем, желим само с тобом љубав да водим!*); *...по тебе гладувам, ...многу ти се радувам!* (*...за тобом гладујем, ...много ти се радујем!*), у којима се преко потврдног или одричног паралелизма повећава експресивност.

### Закључак

Из анализе и вредновања текста и поруке графита оцењујемо их као достојан (језичко)еколошки корпус, и при томе их квалификујемо као текстове с доминантном екокоректношћу на језичко-садржинском плану. Графити су користан и одржив екодискурс чије приче подржавају љубав, радост и живот уопште, и чије језичке карактеристике охрабрују и подржавају екосистеме.

У језику графита детектујемо висок ниво писмености и доминантно владање нормама стандардног језика на свим језичким плановима, иако говоримо о тексту/дискурсу, који је директно, на јавном месту, презентован као улична *књижевност*, која *говори* о способности градског становништва (младог и бунтовног) да у различитим ситуацијама користи различита средства: поред стандардног језика и градско *просторечје*, и жаргон, и социолект и елементе месног дијалекта, тзв. разноликост језичких кодова, што говори о *полилингвизму код грађана* (Ćuto, 2018: 61). Та, тзв. вишејезичност сваког човека у матерњем језику, где се пре свега додирују стандард и дијалекат (Wandruszka, 1979: 13-39), и сада, у јеку Четврте индустријске револуције, можемо констатовати да је од еколошке важности за све те системе, којима влада језичка јединка, да

их негује и да их уравниотежава, да паралелно егзистирају и да се развијају; а не да се сматрају конкурентним. На њихову употребу у некој комуникативној пракси треба да се гледа као на шармантно средство стилског изражаја и индивидуализације исказа, а не као на недостатак културе и образовања, или као на неки вид вулгаризације.

Језик употребљен у текстовима графита као одвојен дискурс је у корелацији са основним нормативним оквирима еколошке лингвистике, доприносећи и водећи ка еколингвистичкој равнотежи, тј. ка језичком еквилибријуму; ка континууму и заједништву у развоју језика или језичких форми у додиру и уважавању те језичке разноврсности.

Као у поставкама и у основи много концепата, тако и овде *лежи* неколико дихотомија и поларитета: природа-друштво; читалачки-пишући човек који креира графите, текстове писаног говора, и у којима по природи, структури и функцији употребљеног језика бележимо јединице које припадају формалном и неформалном језичком регистру.<sup>12</sup>

Рад завршавамо постулатом Халидеја из деведесетих година прошлог века, који је савременски: „...језик пасивно не рефлектује реалност; језик активно креира реалност“.<sup>13</sup> Преко графита се креира једна урбана језичка реалност; креирају се *језички пејзажи*.

## Литература

- Конески, К. (2003). *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет Блаже Конески.
- Лебедева Н.Б., Зырянова Е.Г., Плаксина Н.Ю., Тюкаева Н.И. (2011). *Жанры естественной письменной речи: Студенческое граффити, маргинальные страницы тетрадей, частная записка*. Москва: USSR.
- Минова-Гуркова, Л. (2003). *Стилистика на современиот македонски јазик*. Скопје: Магор.

<sup>12</sup> У истој линији су и два супростављена права данашњег времена, језичка глобализација као један вид језичке хегемоније и језички империјализам, напрема еколингвистичког императива за неговоње и за очување језичке посебности и језичког диверзитета.

<sup>13</sup> „...language does not passively reflect reality; language actively creates reality“ (Halliday, 1990: 11).

- Цветковски, Ж. и др. (1998). *Македонски јазик*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Пипер, П. (2004). *Српски између великих и малих језика*. Београд: Београдска књига.
- Alexander, R., & and Stibbe, A. (2014). *From the analysis of ecological discourse to the ecological analysis of discourse*. *Language Sciences*, 41, pp. 104-110.
- Chen, S. (2016). Language and ecology: A content analysis of ecolinguistics as an emerging research field. *Ampersand* 3, pp. 108-116.
- Deacon, W. T. (1997). *The Symbolic Species: The Co-evolution of Language and the Brain*. New York: W. W. Norton & Company.
- Fairclough, N. (1992). *Critical Language Awareness*. London: Routledge.
- Fill, A. (1993). *Ökologiestik*. Tübingen: Gunter Narr.
- Goatly, A. (1996). Green grammar and grammatical metaphor, or language and the myth of power, or metaphors we die by. *Journal of Pragmatics* 25, pp. 537-560.
- Halliday, K.A.M. (1990). New ways of analysing meaning: A challenge to applied linguistics. *Journal of Applied Linguistics*, 6, pp. 7-36.
- Halliday, K.A.M. & Matthiessen, M.I.M.C. (1999). *Construing experience through meaning: a language-based approach to cognition*. London: Cassell.
- Haugen, E. (1972). *The ecology of language*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Martin, J. (2006). Positive Discourse Analysis: Power, Solidarity and Change. *Journal of English Studies* 4, pp. 21-35
- Trampe, W. (1990). *Ökologische Linguistik: Grundlagen einer ökologischen Wissenschafts- und Sprachtheorie*. Opladen: Westdt. Verl.
- Wandruszka, M. (1979). *Die Mehrsprachigkeit des Menschen*. München: Piper Verlag.
- Sapir, E. (1912). Language and Environment. *American Anthropologist*, 14 (2), pp. 226-242.
- Stibbe, A. (2012). Ecolinguistics and Globalization. In: *The Handbook of Language and Globalization*, pp. 413-418. John Wiley & Sons.
- Stibbe, A. (2014). An Ecolinguistic Approach to Critical Discourse Studies. *Critical Discourse Studies*, 11 (1), pp. 117-128.
- Stibbe, A. (2015). *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By*. London: Routledge.

- Stibbe, A. (2017). *Positive Discourse Analysis: re-thinking human ecological relationships*. In A. Fill and H. Pénz, (Eds.), *The Routledge Handbook of Ecocultural Identity*. London: Routledge.
- Stibbe, A. (2020). *Towards a grammar of ecocultural identity*. In T. Milstein and J. Castro-Sotomayor, (Eds.), *Routledge Handbook of Ecocultural Identity*. London: Routledge.
- Ćuto, E. (2013). Студенческая эпиграфика и литературная традиция. Искусство подделываться под слог известных писателей. S. U Sambunjak & R. Božić (ur.). *Zadarski filološki dani IV : zbornik radova*, 379-393. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Ćuto, E. (2016). Роль параграфемных средств в создании образа языковой личности (на материале граффитийных текстов). *Croatica et Slavica Iadertina*, 12, 1, 127-152.
- Ćuto, E. (2018). Граффити: язык и графика. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Marija P. Paunova

### LINGUISTIC LANDSCAPES IN URBAN SPACES

**Summary:** In the contemporary tendencies of culture, the textual graffiti, as a part of the city zone, bravely and in the avant-garde manner mark current events and preoccupations on public areas. They are also a part of Macedonian culture—above all, urban culture.

Recently, the ecological consciousness of man/humanity has been awakening, so in parallel with this process, new graffiti with an ecological component appear.

The main focus in our presentation is on eco-graffiti, i.e. graffiti with ecological character, if systematization of graffiti according to the content component is taken into account. Also, from the aspect of the so-called 'green grammar', the linguistic expression in graffiti in general is considered, having in mind the ecological linguistic awareness in the (in)correct/(non)standard use of the Contemporary Macedonian Language from the aspect of Haugen's ecology of language.

The purpose of the article is to present the most frequent and also possible linguistic means that are used for creation and supplementation of the written text of the graffiti.

**Keywords:** eco-graffiti, Skopje, Macedonian language, linguistic means